

Maanobservatie versus calculatie

Inleiding

Elk jaar opnieuw wordt er een discussie boven water gehaald omtrent de start en einde van de gezegende maand Ramadan. Centraal staat in de discussie met welke methode men vaststelt dat de nieuwe islamitische maand is ingegaan. Sommige mensen denken ten onrechte dat astronomische berekening een nieuw fenomeen is en dat de discussie omtrent het gebruik van calculatie bij het achterhalen van het begin en einde van de gezegende maand Ramadan nieuw is. Deze discussie bestaat al sinds de eerste eeuw van de islamitische geschiedenis. Volgens de overtreffende meerderheid van de *fuqahā'* (islamitische rechtsgeleerden) is calculatie niet een rechtsgeldige manier om de ingang van de nieuwe maand te bepalen. De resultaten van de astronomische berekeningen zijn dus niet bindend, omdat de maanbezichtiging een onderdeel is van het ritueel en daarom niet vervangen kan worden door andere methodes. De geliefde profeet Mohammed (vrede en zegeningen zij met hem) heeft gezegd, wat neerkomt op: **“Vast met het zien van de maansikkel en ontvast met het zien ervan. Completeer de hoeveelheid van de maand *sha' bān* tot dertig dagen bij zwaarbewolkt weer.”**¹ Als het zien van de maansikkel wordt verhinderd door de weersomstandigheden, dan wordt de maand *Sha' bān* afgerond op dertig dagen. Dit is een heel eenvoudige instructie van de geliefde profeet Mohammed, want hij wilde het niet moeilijk maken voor de moslims. Er zijn meerdere overleveringen die de moslims opdragen om alleen de maanobservatie te hanteren bij het vaststellen van de gezegende maand Ramadan. In een andere overlevering is gekomen dat de geliefde profeet zei, wat neerkomt op: **“De maand bestaat uit negentwintig nachten. Vast niet, voordat je de maansikkel hebt gezien. Als het zwaarbewolkt is, completeer het aantal dagen tot dertig.”**²

Desalniettemin zijn er traditionele rechtsgeleerden geweest die probeerden de rechtsgeldigheid van calculatie te staven met bewijzen uit de Koran en Sunna. De geleerden die deze mening dragen zijn in aantal klein en zijn weerlegd door de overtreffende meerderheid van de *ḥanafī*, *mālikī* en *shāfi'ī* geleerden. De discussie ontstaat grotendeels door

¹ In *al-ṣaḥīḥ* van Muhammad ibn Isma'īl al-Bukhari en in *al-ṣaḥīḥ* van Muslim ibn al-Hajjaj ibn Muslim.

² In *al-ṣaḥīḥ* van Muhammad ibn Isma'īl al-Bukhari en in *al-ṣaḥīḥ* van Muslim ibn al-Hajjaj ibn Muslim.

een uitspraak van de geliefde profeet waarvan de betekenis uiteenlopend is opgevat door de *fuqahā*. Dat is de hadith die is overgeleverd van ‘Abdallah ibn ‘Omar. Volgens deze overlevering heeft de geliefde profeet gezegd: “**Vast niet, totdat jullie de maansikkel hebben gezien. Ontvast niet, totdat jullie die hebben gezien. Als het zwaarbewolkt is, doe dan taqdīr.**”³ Het woord *taqdīr* is hier niet vertaald, omdat de discussie juist over de betekenis van dit woord gaat.

De opinie van de minderheid

De *fuqahā* die van mening zijn dat met het woord *taqdīr* in de bovengenoemde hadith calculatie wordt bedoeld, zijn onder wie de *tābi* ‘i Mutarrif ibn ‘Abdillāh (gest. 95 AH), de *shāfi* ‘i *faqīh* Abu al-‘Abbas ibn Surayj en Ibn Qutayba.⁴ Volgens een overlevering was dit ook het standpunt van de supergeleerde *shaykh al-islām* Muhammad ibn Idris al-Shafi‘i.⁵ Dit allemaal is echter wel gefalsificeerd door de grote *māliki faqīh* Ibn ‘AbdilBarr al-Andalusi. Volgens hem is het van Mutarrif ibn ‘Abdillāh, Muhammad ibn Idris al-Shafi‘i en Ibn Surayj juist bekend dat ze tegen de rechtsgeldigheid van calculatie waren bij het bepalen van de maand Ramadan.⁶ Het juiste is dat Mutarrif ibn ‘Abdillāh en Ibn Surayj het hanteren van calculatie alleen autoriseerden voor de deskundigen zelf die konden calculeren. Volgens deze twee geleerden mogen degenen die zelf niet kunnen calculeren niet op basis van calculatie vasten en ontvasten.⁷ De discussie hierover is groter dan het lijkt, maar om niet af te wijken van het hoofdpunt gaan we daar verder niet op in.

De opinie van de meerderheid

Hoewel er afwijkende standpunten zijn onder de *ḥanafī* geleerden, is de bezegelde opinie in de *ḥanafī* wetschool dat het begin en einde van de gezegende maand Ramadan **alleen** op basis

³ In *al-ṣaḥīḥ* van Muhammad ibn Isma‘il al-Bukhari en in *al-ṣaḥīḥ* van Muslim ibn al-Hajjaj ibn Muslim.

⁴ Badr al-Dīn al-‘Ayni, *Umda al-qāri*, v. 10 p. 261.

⁵ Muhammad ibn Rushd al-Qurtubi, *al-Muqaddimāt al-mumahhidāt*, v. 1 p. 188.

⁶ Shihab al-Dīn Ibn Hajar al-‘Asqalani, *Fath al-bāri*, v. 1 p. 122.

⁷ Abu Abdillāh al-Hattab al-Maghribi, *Mawāhib al-jalīl fī sharḥ mukhtaṣar al-shaykh khalīl*, v. 2 p. 388; Abu Bakr ibn al-‘Arabi, *‘Ārida al-‘aḥwadhī bi sharḥ ṣaḥīḥ al-Tirmidhi*, v. 3 p. 207-208; Shihab al-Dīn Ibn Hajar al-‘Asqalani, *Fath al-bāri*, v. 4 p. 122-123; Muhammad al-Zurqāni, *Sharḥ al-zurqāni ‘ala al-muwatta’*, v. 2 p. 154.

van de maanobservatie bepaald mag worden. De prominente *ḥanafī faqīh* Ibn ‘Abidin heeft specifiek over dit onderwerp een paper geschreven waarin hij dit bekrachtigt.⁸ Hetzelfde is te zeggen over de *māliki* wetschool.⁹ In zijn onderzoek *al-Qawl al-manshūr fī hilāl khayr al-shuhūr* bespreekt ‘Abd al-Hayy al-Laknawi, een belangrijke *ḥanafī faqīh* en *muḥaddith*, uitvoerig dit onderwerp en concludeert onder andere het volgende:

- De geautoriseerde opinie volgens de overtreffende meerderheid van de *fuqahā’* is dat calculatie geen juridische waarde heeft bij het vaststellen van de maand Ramadan.
- Als iemand beweert dat de geliefde profeet Mohammed hem in zijn droom heeft bericht wanneer de Ramadan begint, dan is dit ook niet rechtsgeldig, want de geliefde profeet zelf heeft gezegd dat we naar de maansikkel moeten kijken en anders *Sha‘bān* moeten afronden op dertig dagen. Met een droom kunnen er geen juridische regels vastgelegd worden. Als men vraagt waarom dan de gebedsoproep wel legitiem is kunnen worden met de droom van de metgezel ‘Abdallah ibn Zayd, dan zeg ik dat deze droom werd bevestigd door de goddelijke openbaring, aldus al-Laknawi.
- Ervaringen en experimenten zijn ook geen juridische waarden om het begin en einde van Ramadan te bepalen.¹⁰

Wat betreft de *shāfi‘i* wetschool, de prominente *shāfi‘i faqīh* Aba Zakariyya Yahya ibn Sharaf al-Nawawi schrijft hierover: “Onze geleerden en anderen hebben gezegd: Vasten van de Ramadan is niet verplicht, voordat het Ramadan ingaat. De ingang van Ramadan wordt achterhaald met de maanobservatie. Als het zwaarbewolkt is, is het verplicht om *Sha‘bān* af te ronden op dertig.”¹¹ Hij beperkt hier de methode om de ingang van Ramadan te bepalen tot de maanobservatie. Dit toont aan dat calculatie volgens de meest correcte opinie ook niet

⁸ Muhammad Amin ibn ‘Abidin, “Tanbīh al-ghāfil wa al-wasnān ‘ala aḥkām hilāl ramadān,” *Rasā’il ibn ‘Abidin*, 231-253.

⁹ Abu al-Walid al-Baji, *al-muntaqa*, v. 2 p. 38; Abu Abdillah al-Hattab al-Maghribi, *Mawāhib al-jalīl fī sharḥ mukhtaṣar al-shaykh khalīl*, v. 2 p. 387; Shihab al-Din Ibn Hajar al-‘Asqalani, *Fath al-bāri*, v. 4 p. 127; Badr al-Din al-‘Ayni, *Umda al-qāri*, v. 5 p. 270-272.

¹⁰ ‘Abd al-Hayy al-Laknawi, *al-Qawl al-manshūr fī hilāl khayr al-shuhūr*, 3-10.

¹¹ Aba Zakariyya Yahya ibn Sharaf al-Nawawi, *al-majmū‘ sharḥ al-muḥadh-dhab*, v. 6 p. 270.

rechtsgeldig is in *shāfi'i* wetschool. Bovendien heeft al-Nawawi benadrukt dat calculatie alleen rechtsgeldig kan zijn bij het bepalen van de gebedstijden en gebedsrichting.¹² In de *ḥambali* wetschool is calculatie ook niet als een rechtsgeldige methode beschouwd om de maand Ramadan vast te stellen.¹³ 'Abd al-Hayy al-Laknawi bericht in zijn voornoemde onderzoek dat de *shāfi'i faqīh* al-Subki calculatie als zekerheid verschaffende methode beschouwde en dat het volgens hem gehanteerd kon worden, maar al-Laknawi haalt van andere *shāfi'i* geleerden citaten aan waarin staat dat al-Subki werd weerlegd door de *shāfi'i fuqahā'*. Daarom is zijn uitspraak een afwijkende opinie in de *shāfi'i* wetschool.¹⁴

Conclusie

Volgens een kleine minderheid van de geleerden kan het woord *taqdīr* in de bovengenoemde hadith inhouden dat er gekeken kan worden naar calculatie bij het vaststellen van Ramadan. Volgens de overtreffende meerderheid betekent het woord *taqdīr* dat de maand *Sha'bān* wordt afgerond op dertig dagen. Volgens Ahmad ibn Hambal en sommige andere geleerden wordt daarmee bedoeld dat *Sha'bān* wordt afgerond op negenentwintig dagen.¹⁵

Sommige mensen beweren dat in deze tijd de wetenschap exact kan vaststellen wanneer de nieuwe maan ingaat, maar dit is niet alleen kenmerkend voor deze tijd. Het is te zien dat deze discussie altijd al bestond en dat sommige geleerden, zoals al-Subki, calculatie als zekerheid verschaffende methode achtten. Desalniettemin is deze opinie niet geaccepteerd door de meerderheid van de geleerden. Daarom is de bewering dat calculatie zekerheid verschaft en daarom gebruikt kan worden voor het vaststellen van Ramadan, ongeldig in de *fiqh*, omdat het simpelweg niet is aanvaard door de meerderheid van de geleerden. En Allah weet het beste!

¹² Shihab al-Din Abu al-'Abbas al-Qastallani al-Shafi'i, *Irshād al-Sāri*, v. 3 p. 356; Muhammad al-Zurqani, *Sharḥ al-zurqāni 'ala al-muwatṭa'*, v. 2 p. 154.

¹³ Mansur ibn Yunus al-Bahuti, *Kash-shāf al-qinā' 'an matn al-iqnā'*, v. 2 p. 272.

¹⁴ 'Abd al-Hayy al-Laknawi, *al-Qawl al-manshūr fī hilāl khayr al-shuhūr*, 6.

¹⁵ Muwaffiq al-Din ibn Qudama al-Maqdisi, *al-Mughni*, v. 3 p. 90; Aba Zakariyya Yahya ibn Sharaf al-Nawawi, *al-majmū' sharḥ al-muhadh-dhab*, v. 6 p. 270. Dit artikel is grotendeels gebaseerd op *al-Mawsū'a al-Fiqhiyya*, onder de kop *ru'ya al-hilāl*, v. 22 p. 22-40.